

А. Ю. Заболоцький,
директор центра дистанційного навчання
Університету економіки і права "КРОК"
antonzabolotskiy@gmail.com

E-LEARNING В УМОВАХ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ У ВНЗ

Анотація

У статті розкриваються тенденції запровадження компетентісного підходу в дистанційній освіті України, пошуки теоретичних засад цієї проблеми; аналізується практика застосування з позиції сучасних вимог до якості освіти.

Ключові слова: e-learning, технології дистанційного навчання, e-learning в Україні, компетентність, компетенції, якість дистанційної освіти.

Summary

The article considers the trends of implementation of competence approach in distance education of Ukraine and also the search of theoretical foundations of this problem. The practice of using from the position of modern requirements to quality of education is analyzed.

Key words: e-learning, distance learning technologies, e-learning in Ukraine, competence, competence, quality of distance education.

Постановка проблеми. Освіта має стати таким соціальним інститутом, який здатен надавати особі різноманітні послуги, зокрема, отримання післядипломної та додаткової освіти, що дозволяє навчатися безперервно. Цей процес неможливий без запровадження у вищих навчальних закладах України дистанційного навчання(e-learning), а отже, виникає проблема проведення e-learning в умовах компетентісного підходу у ВНЗ.

Аналіз досліджень і публікацій. Значну роль у підтримці дистанційної освіти, зокрема, у вищих навчальних закладах, відіграють інформаційно-комунікаційні технології, що пронизують як сам процес навчання, так і процеси управління. У галузі використання ІКТ у навчально-виховному процесі накопичено значний науковий потенціал – праці В. Бикова, В. Беспалька, А. Верланя, А. Гуржія, М. Жалдака, Л. Карташової, Т. Коваль, А. Кудіна, О. Ляшенка, Н. Морзе, Ю. Машбиця, В. Монахова, С. Ракова, В. Сергієнка, О. Співаковського, О. Спірна та ін.

Мета статті – розкрити проблему дистанційного навчання у ВНЗ для розвитку та перевірки компетентностей.

Виклад основного матеріалу. Уперше термін e-Learning був використаний у жовтні 1999 року в Лос-Анджелесі на семінарі CBT Systems. Під терміном e-Learning (електронне навчання) розуміють навчання, побудоване з використанням сучасних комп'ютерних технологій [1]. Існує визначення, яке дали фахівці ЮНЕСКО: "e-Learning – навчання за допомогою Інтернет і мультимедіа".

Дуже часто асоціюється e-learning та дистанційне навчання.

Під "дистанційним навчанням" В. Биков та В. Кухаренко [2] розуміють форму організації навчального процесу, за якої її активні учасники (об'єкт і суб'єкт навчання) досягають цілей навчання, здійснюючи навчальну взаємодію принципово й переважно екстериторіально (тобто на відстані, яка не дозволяє і не передбачає безпосередньо навчальну взаємодію учасників віч-на-віч інакше, ніж коли учасники територіально перебувають поза межами можливої безпосередньої навчальної взаємодії та коли в процесі навчання їхня особиста присутність у певних навчальних приміщеннях навчального закладу не є обов'язковою).

Перші кроки до розвитку ДО в Україні були зроблені ще наприкінці 90-х років. У

лютому 1998 р. Верховна Рада приймає Закон України "Про національну програму інформатизації"[3], в якому формулюються задачі з інформатизації освіти та визначаються напрямки їх реалізації.

Н. Морзе визначає дистанційну технологію навчання як сукупність методів, засобів і прийомів, що використовується людьми для реалізації конкретного складного процесу шляхом поділу його на систему послідовних взаємопов'язаних процедур і операцій, які виконуються більш або менш однозначно і мають на меті досягнення високої ефективності в пошуку, накопиченні, опрацюванні, зберіганні, поданні, передаванні даних за допомогою засобів обчислювальної техніки та зв'язку, а також засобів їх раціонального поєднання з процесами опрацювання даних без використання машин [4]

Термін "компетенція" був введений американським лінгвістом Н.Хомський, і спочатку він позначав здатність, необхідну для виконання певної, переважно мовної діяльності рідною мовою. Сьогодні під "компетенцією" розуміється "сукупність знань, навичок і умінь, що формуються в процесі навчання тієї чи іншої дисципліни, а також здатність до виконання діяльності" [5].

У Законі України "Про Вищу освіту" зазначено, що вища освіта – сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у вищому навчальному закладі (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти.

Тобто, сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей подається як перелік компетентностей.

Виникає необхідність використовувати елементи дистанційного навчання як засіб формування компетентностей.

Успішний розвиток багатьох країн визначається значною увагою до впровадження ефективних моделей розвитку освітньої сфери. Розглянемо актуальні методики трансформації в освіті, які пропонують зарубіжні фахівці. Питання впровадження компетентнісного підходу в систему освіти перебуває в центрі уваги фахівців провідних міжнародних організацій: Організації Об'єднаних Націй, Ради Європи, ЮНІСЕФ, ЮНЕСКО, ПРООН, Організації економічного співробітництва та розвитку, Міжнародного департаменту стандартів. Успішною практикою проведення освітніх реформ є Швеція. За розробками, одного із авторів реформи шведської освіти Т. Хусена [6], сформульовані "залізні правила реформування освіти", які стали основою європейських систем освіти та передумовами ефективності цілісної програми соціального, економічного і культурного реформування країни. Ключовим чинником є підготовча робота з проведення реформування освіти, що включає формування концептуального, організаційного, фінансового та кадрового забезпечення.

Підготовчий етап включає розробку організаційно-економічного механізму, що містить такі елементи: цілі, зміст, процес, організаційні форми навчання, його структуру, базовий та типовий навчальні плани, їх варіанти. Для поточного керівництва успішним здійсненням реформування освітньої сфери, що потребуватиме прийняття відповідних рішень і займатиме значний період, має бути сформоване позитивне сприйняття важливості та необхідності реформи з боку зацікавлених осіб. До їх числа відносять безпосередньо задіяних у сфері освіти (ректорат, керівники підрозділів, викладачі ВНЗ, науковці, студенти, аспіранти та ін.) та всього громадянського суспільства. Для цього важливим є формування позитивної громадської думки шляхом публічних обговорень та

поширення актуальної інформації, яка повинна базуватись на достовірній базі соціологічних і психологічних даних, економічних розрахунках, опитуваннях громадської думки. Формування такого інформаційного забезпечення повинно бути безперервним і гнучким відповідно до поточних змін у процесі трансформації освітньої системи.

Отже, успішні світові практики реформування системи освіти доводять ефективність переходу від локальної педагогічної теорії до особистісно діяльній (компетентній) парадигми, в основу якої покладено створення умов для формування ключових компетентностей особистості. Така модель дозволить перетворити освіту в суспільно значуще явище та дасть можливість реалізувати особисті компетентції майбутнього фахівця, його суб'єктність і досвід.

Впровадження концепції ключових компетентцій впливає на організацію надання освітніх послуг дистанційного навчання. Так, поширення інформаційних технологій та розвиток практичного застосування кіберпростору підвищує значення дистанційного навчання як індивідуалізованого процесу набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу в спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій. Особливо активно в цьому проявляється необхідність формування нової структури навчальних програм, де кожен модуль навчального матеріалу орієнтований на формування однієї з ключових компетентцій здобувача.

Слід підкреслити, що важливістю компетентнісного підходу в дистанційному навчанні є необхідністю формування нової якості освіти, що відповідає сучасним потребам розвитку суспільства, з іншого – розумінням безперспективності екстенсивного шляху вирішення проблеми за рахунок збільшення обсягу знань або зміни змісту знань тільки з окремих предметів. Це обумовило актуальність наукових досліджень можливостей використання цього підходу в багатьох доробках зарубіжних учених [7].

Перевагами компетентнісного підходу в дистанційному навчанні є можливість для кожного здобувача (учня, студента) активно управляти процесом засвоєння нового предметного змісту, опановувати операційно-технічними засобами виконання нової діяльності, самостійно планувати і контролювати рівень оволодіння матеріалом, що обумовлено застосуванням в освітньому процесі сучасних педагогічних технологій. Також компетентції дозволяють чітко виміряти результати навчальних досягнень. До того ж, компетентнісний підхід покращує ефективність дистанційної освіти, що дозволяє здобувачеві не просто отримати знання, а й формує рівні його компетентності шляхом отримання здібностей застосовувати знання, вміння і навички в практичних ситуаціях. Характеристиками такої форми освіти є вільний графік навчання; навчання в зручний час; можливість продовжувати навчання, перебуваючи за кордоном; максимальне забезпечення навчально-методичними матеріалами; консультації кваліфікованих викладачів; можливість отримати якісну вищу освіту для тих, хто не може навчатися у вищих навчальних закладах за традиційними формами через відсутність фізичних можливостей або професійну діяльність; можливість отримати додаткову кваліфікацію.

Таким чином, застосування компетентнісного підходу в дистанційній освіті є невід'ємною частиною підготовки кваліфікованого фахівця, здатного бути конкурентоспроможним на ринку праці. Розглянемо визначення поняття компетентності, яке використовується експертами країн Європейського Союзу. Компетентність – це здатність ефективно й творчо застосовувати набуті знання й уміння в практичних ситуаціях та в міжособистісних стосунках, що передбачає особистісну характеристику, ставлення до предмета діяльності і є результатом набуття компетентцій. Компетентції в

такому значенні характеризуються як реальні вимоги до засвоєння студентами знань, способів діяльності, досвіду ставлення до певної галузі, якостей особистості, яка діє в певному соціумі.

Компетентнісні результати дистанційного навчання втілені в програмах, критеріях навчальних досягнень, освітньо-кваліфікаційних характеристиках підготовки фахівців, Державних стандартах освіти. Компетентнісні результати закладені в сучасних вимогах до програмного змісту з кожного предмета, розроблених критеріїв і показники їх засвоєння. Це обумовлює формування відповідної системи навчальних завдань у системі дистанційного навчання, які передбачають способи діяльності залежно від предметної специфіки; створює ситуації, в яких учні або студенти набувають досвіду вирішення практичних проблем і мотивованого ставлення до процесу і результату пізнання.

Ознакою компетенцій є їх специфічний предметний або загальнопредметний характер, що дає змогу визначити пріоритетні сфери формування (освітні галузі, навчальні предмети, змістові лінії). Компетенції в дистанційному навчанні охоплюють не лише когнітивні й операційно-технологічні складові, але й мотиваційні, етичні, поведінкові, що ґрунтуються на ціннісних орієнтаціях.

На сьогоднішній день застосування компетенцій у дистанційному навчанні знайшло поширення в багатьох освітніх методиках. Так, філологічні науки формують лінгвістичні компетенції, інформаційні – комунікаційні. Прийнято розрізняти такі види компетентностей: інформаційна; соціальна; навчально-пізнавальна (методологічна); життєва (соціально-трудова); загальнокультурна, політична, інформаційна або соціальна, що узгоджено з цілями сучасної освіти й потребами розвитку інформаційного суспільства.

В освітній діяльності виділяють освітні компетенції як сукупність смислових орієнтацій, знань, умінь, навичок і досвіду діяльності учня відносно об'єктів реальної дійсності, необхідних для здійснення особистісно і соціально-значущої продуктивної діяльності.

Зазначимо, що компетентнісні результати закладені в сучасних вимогах до програмового змісту з кожного предмета, розроблено критеріїв і показники їх засвоєння[8]. Це вимагає застосування новітніх технологій надання освітніх послуг у дистанційному навчанні з широким використанням можливостей інформаційних технологій, що дозволяє скоротити час набуття знань, покращити доступ до матеріалів та підвищити ефективність навчального процесу. Дистанційна форма навчання є сучасним засобом, ефективним для набуття відповідних компетенцій висококваліфікованого фахівця. До сучасних інформаційних технологій дистанційного навчання відносять електронні підручників, відео, теле-, аудіолекції, консультації, комп'ютерні тести, що дозволяють сформувані в слухачів три основні групи компетенцій:

1. Базові компетенції, які формуються, виходячи зі змісту навчального матеріалу (спеціальні знання з відповідним профілем).

2. Професійні компетенції, які формуються при моделюванні професійної ситуації в робочих матеріалах (кейси) – це специфічні знання про те, за якими принципами виконується практична частина роботи, практичні навички і вміння розв'язувати проблемні ситуації в межах обраного курсу та формування спроможності розвивати і вдосконалювати набуті навички.

3. Навички самоорганізації в навчанні (самонавчання і розвитку).

Важливим при цьому є впровадження методики перевірки засвоєння компетенцій. Важливе значення має діяльність викладача (фасилітатора, куратора), яка передбачає ґрунтовну теоретико-методологічну підготовку. Перш за все, це такі компетенції, як володіння методологією використання інформаційними та комунікаційними технологіями в

освітній діяльності; можливість ефективно застосовувати сучасні програмні засоби; здатність упроваджувати інноваційні засоби і методи навчання на базі сучасних інформаційних технологій; освоєння принципів, форм, засобів і методів дистанційного навчання; знання нормативно-законодавчих норм можливостей застосування дистанційної освіти в навчальному процесі.

Така форма організації навчального процесу має і свої переваги для викладача, який може застосувати широкий спектр методів, засобів і технологій навчання при розробці дистанційних навчальних курсів. Це також формує професійні компетенції в таких галузях:

– методичне проектування і створення навчально-методичних матеріалів для подальшого розміщення;

– технології створення і розміщення різних інформаційних ресурсів та інтерактивних елементів, які забезпечують інформаційну та методичну підтримку процесу навчання;

– використання вільного програмного забезпечення та мережевих освітніх ресурсів відкритого доступу при розробці контенту дистанційного навчального курсу;

– оформлення та організації контенту дистанційного навчального курсу.

Для реалізації дистанційного навчального курсу викладачеві необхідно сформувати професійні компетенції, що дозволяють грамотно організувати навчальний процес за дистанційною формою, а саме: компетенції з педагогічних технологій; володіння методикою організації і проведення навчального процесу в дистанційній формі, контрольних заходів, а також методикою оцінки результатів навчання; компетенції з організації самостійної пізнавальної діяльності студентів та компетенції у сфері мережевої взаємодії учасників курсу, знання психолого-педагогічних основ віртуального спілкування.

Отже, для того, щоб підготувати компетентну особистість, здатну знаходити правильні рішення в професійних ситуаціях, необхідно створити всі умови для впровадження компетентнісного підходу в систему освіти, зокрема у системі дистанційного навчання, що передбачає використання сучасних педагогічних технологій, які враховують специфіку цієї форми навчання і стимулюють розкриття здібностей кожного студента.

Висновки. Сучасне суспільство вимагає виховання самостійних, ініціативних, відповідальних громадян, здатних ефективно взаємодіяти у виконанні соціальних, виробничих і економічних завдань в конкурентному середовищі. Виконання цих завдань потребує розвитку особистісних якостей і творчих здібностей людини, умінь самостійно здобувати нові знання та розв'язувати проблеми, орієнтуватися в житті суспільства. Саме ці пріоритети лежать в основі реформування сучасної системи освіти, головне завдання якої – підготувати компетентну особистість. Привабливість компетентнісного підходу в дистанційному навчанні полягає в тому, що він має практичну спрямованість і результат: освоєння такої форми поведінки і набуття такого набору знань, умінь і особистісних характеристик, що дозволить фахівцю успішно здійснювати ту діяльність, якою він займається. До того ж, впровадження такого підходу дозволить підвищити інтелектуальний потенціал майбутнього фахівця, який не тільки отримує масив знань з обраної сфери навчання, а й матиме бажання постійно вдосконалювати свої компетенції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Биков В. Ю. Технологія розробки дистанційного курсу : навч. посіб. / Биков В. Ю., Кухаренко В. М., Сиротенко Н. Г. [за ред. В. Ю. Бикова, В. М. Кухаренка]. – К. : Міленіум, 2008. – [324] с.

2. Закон України “Про національну програму інформатизації” **Режим доступу:** <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80>

3. Морзе Н. В. Інформаційні технології в навчанні / Н. В. Морзе. – К. : Видавнича група BVH, 2004. – 240 с

4. Азимов Э. Г. Словарь методических терминов (теория и практика преподавания языков) [Текст] / Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин. – СПб. : Златоуст, 1999. – 472 с.

5. Бермус А. Г. Проблемы и перспективы реализации компетентностного подхода в образовании / А. Г. Бермус // Интернет-журнал "Эйдос" от 10 сентября 2005. – Режим доступа: <http://www.eidos.ru/journal/2005/0910-12.htm>
6. Тенденції реформування загальної середньої освіти у країнах Європейського Союзу (ч. 1). – К. : Педагогічна думка, 2008. – 146 с.
7. Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів початкової школи. – Київ, 2008. – 98 с.

Стаття надійшла до редакції 01.09.2016

УДК 371.132:377.112.4

О. А. Кривильова,

кандидат педагогічних наук, доцент

(Бердянський державний педагогічний університет)

kryvylevaolena@yandex.ua

ВИХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОЕКТУВАННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Анотація

У статті теоретично обґрунтовано вихідні положення проектування психолого-педагогічної підготовки майбутніх викладачів професійно-технічних навчальних закладів (спеціальності 014 Середня освіта. Фізика, Математика), які базуються на ідеї створення умов для досягнення студентами оптимального рівня психолого-педагогічної компетентності відповідно до освітньо-кваліфікаційної характеристики, Національної рамки кваліфікації та професійних вимог до викладачів професійно-технічних навчальних закладів.

Ключові слова: компетентність, компетенції, проект, психолого-педагогічна підготовка.

Summary

In the article there have been theoretically grounded the original designing positions of psychological and pedagogical training of future teachers of professional and technical educational establishments (speciality 014 Secondary education. Physics. Mathematics.), which based on the idea of creating conditions for achieving by students the optimal level of psychological and pedagogical competence according to educational qualification characteristics, national framework of qualifications and professional requirements to teachers of professional and technical establishments.

Key words: competence, competitions, project, psychological and pedagogical training.

Постановка проблеми. Забезпечення професійно-особистісного розвитку майбутнього педагога на засадах особистісної педагогіки та приведення змісту фундаментальної, психолого-педагогічної, методичної, інформаційно-технологічної, практичної та соціально-гуманітарної підготовки педагогічних та науково-педагогічних працівників у відповідність до вимог інформаційно-технологічного суспільства та змін, що відбуваються у соціально-економічній, духовній та гуманітарній сфері, у дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних, професійно-технічних навчальних закладах – завдання розвитку педагогічної освіти України [2; 4], що залишаються актуальними для сьогодення. На особливу увагу заслуговує проблема пошуку нового змісту, методів, форм навчання і технологій реалізації цих змін при психолого-педагогічній підготовці майбутніх викладачів фізико-математичних дисциплін до діяльності в професійно-технічних навчальних закладах.

Аналіз досліджень і публікацій. У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях приділяється належна увага змісту педагогічної освіти (А. Алексюк, С. Гончаренко, М. Євтух, І. Зязюн, О. Киричук, О. Моляко, Н. Ничкало, Є. Павлютенков, І. Підласий та інші), удосконаленню технологій навчання (В. Бондар, О. Мороз, О. Пехота, О. Савченко та інші), професійному становленню у вищому навчальному закладі (І. Бех, В. Бондар, О. Дубасенко, С. Золотухіна та інші).